

Weidevogelboeren

'Loon naar werken'

Een overzicht en analyse van extra arbeidsinspanningen en bedrijfseconomische effecten van het weidevogelbeheer op 7 weidevogelbedrijven

provinsje fryslân
provincie fryslân

alfa accountants
en adviseurs

 It Lege Midden

 Collectief
Súdwestkust
voor boer en natuur

Datum: 31 januari 2022
Versie: 0.4

Opdrachtgever: Provincie Fryslân
Namens: Noardlike Fryske Walden | It Lege Midden | Collectief Súdwestkust
Samenwerking: Alfa Accountants en Adviseurs | Van Hall Larenstein

Contactpersoon: Jeroen de Vries
Tel. Nr.: 06 206 206 35
E-mail: jeroendevries@sudwestkust.nl

©: Niets uit dit document mag worden gedeeld, verspreid, veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Noardlike Fryske Walden of It Lege Midden of Collectief Súdwestkust

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en probleemstelling.....	3
2.1	Doelstelling.....	4
2.	Methode.....	5
2.1	Selectie bedrijven	5
2.2	Onderzoekopzet.....	6
2.2.1	Arbeidsinspanningen weidevogelbedrijven	6
2.2.2	Beheervergoedingen	7
3.	Resultaten arbeidsinspanning weidevogelbedrijven	8
4.	Economisch effect weidevogelbeheer op bedrijfsvoering	12
5.	Maatregelen ter stimulering van weidevogelboeren.....	18
5.1	Toepassen stimuleringsprincipe.....	18
5.1.1	Toepassen mozaïektoeslag.....	18
5.1.2	Toeslag op basis van meerdere bedrijfsfactoren	20
6.	Discussie	23
7.	Conclusies.....	25
8.	Aanbevelingen	25
	Bibliografie	26
	Bijlage 1	27

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

Circa 20% van de agrariërs in Nederland doet mee aan het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb). In Fryslân, van oudsher een weidevogelprovincie, bestaat het ANLb voor het grootste deel uit beheer binnen het Leefgebied Open Grasland. Hoe succesvol het weidevogelbeheer is, verschilt per regio en ook binnen regio's zijn er verschillen. Een aantal bedrijven die weidevogelbeheer uitvoeren, zijn daarin succesvoller dan gemiddeld. De hoofdreden hiervan is dat deze ondernemer(s) meer dan gemiddeld "oog" voor weidevogels hebben. Zij zijn intrinsiek gemotiveerd en zetten een grote stap extra. Gedurende het weidevogelseizoen stellen zij hun bedrijfsvoering in feite in dienst van de weidevogels en passen daar het maai- en bewegingsregime op aan. Op sommige van deze bedrijven wordt, in tegenstelling tot de landelijke trend, zelfs een toename van het aantal weidevogels waargenomen.

Probleem bij dit succes is dat door de vele nesten, nestenclaves, verschillende maaidata, strokenbeheer en beweidingstrappen er een zo complex mozaïek van beheermaatregelen ontstaat dat de bedrijfsvoering (planning beweiding en voederwinning) in de knel komt. Daar komt bij dat op deze bedrijven vaak veel meer land in 'zwaar' agrarisch natuurbeheer zit dan gemiddeld. Deze weidevogelboeren en de collectieven geven hierbij aan dat door de stapeling van de vele beperkingen, de vergoedingen niet meer toereikend zijn en de arbeids- en bewerkingskosten in dit complexe mozaïekbeheer exponentieel toenemen. Meestal komen dit soort bedrijven niet in aanmerking voor duurzaamheidsprogramma's van de zuivelketen vanwege de klimaateisen (o.a. PlanetProof), waardoor zij via de markt niet beloond worden voor hun inspanningen voor de weidevogels. De deelnemende collectieven stellen daarom dat:

"Weidevogelbeheer moet volledig uit vergoedingen betaald worden en niet uit een toeslag op de melk. De exportlanden hebben niets met grutto's. In feite geeft een toeslag op de melk juist een prikkel tot meer produceren."

Op veel melkveebedrijven staan de marges (opbrengst minus variabele kosten) op dit moment onder druk en dit blijft voorlopig ook zo, o.a. door toenemende kunstmest- en krachtvoerprijzen. Wanneer een boekhouder gaat rekenen zou men met een deel van het weidevogelbeheer moeten stoppen (Accon avm, 2015). Ook bedrijfsovername door de volgende generatie kan problemen opleveren. Kortom de huidige ANLb systematiek werkt niet optimaal en brengt het voortbestaan van deze bedrijven in de huidige vorm, en het behoud van de weidevogels op deze bedrijven in gevaar. Om die reden hebben de agrarische collectieven It Lege Midden, Noardlike Fryske Wâlden en Súdwestkust in samenwerking met Hogeschool Van Hall Larenstein en Alfa Accountants en Adviseurs het initiatief genomen om middels deze verkenning te onderzoeken wat de arbeidsinspanning en bewerkingskosten zijn op weidevogelbedrijven en te kijken hoe deze boeren beter beloond kunnen worden voor hun inspanningen.

2.1 Doelstelling

Doel van het project is om inzichtelijk te krijgen waar financiële knelpunten liggen bij bedrijven die meer dan gemiddelde inspanningen verrichten voor de weidevogels op hun bedrijf. Zijn de huidige beheervergoedingen toereikend voor deze boeren, en is er sprake van exponentiële schade (extra bewerkingskosten, arbeidsinspanningen) naarmate het percentage zwaar beheer toeneemt. Tijdens deze verkenning wordt de extra arbeidsinspanning van de deelnemende bedrijven inzichtelijk gemaakt.

Het is van belang dat op weidevogelbedrijven een rendabele, economisch duurzame bedrijfsvoering mogelijk blijft. Deze bedrijven kunnen namelijk als brongebied fungeren binnen grotere weidevogelgebieden (Grutto Aanvalsplan) en zijn voorbeeldbedrijven voor andere agrariërs die van het weidevogelbeheer een duurzaam onderdeel van hun bedrijf willen maken. Eén van de doelen van deze verkenning is om te kijken hoe weidevogelbeheer en de ANLb systematiek verder geoptimaliseerd en geïntegreerd kan worden in de bedrijfsvoering, zowel technisch als financieel, aansluitend bij de ontwikkeling naar robuuste weidevogelkerngebieden.

2. Methode

2.1 Selectie bedrijven

Voor het project zijn 7 bedrijven geselecteerd die meer dan gemiddelde inspanningen verrichten voor de weidevogels. Zij hebben een aanzienlijk deel van hun land (tenminste 56%) ingericht voor weidevogels met (zwaar) beheer, hebben een goed mozaïek, en weten goede resultaten te behalen. Oftewel dit zijn weidevogelboeren. De bedrijven liggen verspreid door de provincie Fryslân op zowel klei, (klei op) veengrond alsook zandgrond, en zijn geselecteerd aan hand van een door de projectgroep opgestelde beslisboom (zie bijlage 1). Criteria voor de selectie waren onder andere toekomstbestendigheid van het bedrijf, aandeel zware beheerpakketten/complexiteit van de mozaïek en het aantal broedparen per 100 ha (Tabel 1 en Tabel 2).

Tabel 1 Bedrijfsgegevens weidevogelboeren 2021

Bedrijf	Aantal koeien/ha	Aantal koeien	Oppervlakte bedrijf (ha)	Oppervlakte ANLB (ha)	Waarvan oppervlakte zwaar beheer (ha)	Aantal beheerpakketten (Waarvan zwaar beheer)
Bedrijf A	1,2	90	73	61,1	14,4	7 (3)
Bedrijf B	1,2	90	75	42,1	16,1	9 (4)
Bedrijf C	1,6	110	68	48,7	16,0	6 (3)
Bedrijf D	1,6	200	125	87,1	17,8	6 (3)
Bedrijf E	1,2	180	150	91,7	67,5	6 (4)
Bedrijf F	1,9	100	52	32,8	11,0	3 (1)
Bedrijf G	2,1	80	38	31,6	13,9	6 (3)

Tabel 2 Aantal broedparen per 100 ha ANLB in 2021, uitgesplitst in hoofdsoorten

Bedrijf	Aantal broedparen/ 100 ha	Aantal kieviten/ 100 ha	Aantal Grutto's/ 100 ha	Aantal Tureluurs/ 100 ha	Aantal scholeksters/ 100 ha
Bedrijf A	157	44	77	20	16
Bedrijf B	111	21	55	21	14
Bedrijf C	104	18	41	18	27
Bedrijf D	229	92	78	33	26
Bedrijf E	80	20	37	14	9
Bedrijf F	128	24	49	52	3
Bedrijf G	175	101	16	48	10
Gemiddeld BFVW 2021*	96	35	22	15	24

* (BFVWV, It Fryske Gea, Kollektivenberied Fryslân, Natuurmonumenten, Sovon, Staatsbosbeheer, 2021)

2.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek is opgedeeld in twee deelonderzoeken:

- Inzichtelijk maken van de arbeidsinspanning;
- Analyse beheervergoedingen en bedrijfseconomische effecten.

2.2.1 Arbeidsinspanningen weidevogelbedrijven

Tijdens deze pilot is door de 7 deelnemende veehouders van februari tot juli 2021 in een Excelbestand bijgehouden hoeveel tijd zij besteden aan taken rondom weidevogelbeheer. Dit kunnen taken zijn die een veehouder zonder weidevogelbeheer niet heeft, zoals nestbescherming of het onderhouden van een plasdras. Daarnaast zijn de taken bijgehouden die een "gewone" veehouder zonder weidevogels ook heeft, maar die door weidevogels op het bedrijf meer tijd vergen, zoals weiden in dienst van de weidevogels of gefaseerd maaien.

In het Excelbestand zijn de volgende categorieën opgenomen:

- Overleg: hieronder valt overlegtijd met collectief, nazorger, personeel of loonwerker en overige overleggen.
- Administratie: de administratie vanuit het ANLB, zoals het registreren van nesten en verschillende pakketten.
- Inrichting en onderhoud plasdras en hoogwaterpeil
- Bemesting: extra tijd besteed aan bemesting van vaste, drijfmest of kunstmest
- Weiden: tijd besteed aan voorweiden, extensief weiden, reguliere beweiding ten dienste van de weidevogels. Het gaat hier om plaatsen van afrastering (op beheerland), nestbescherming, weideplanning/wanneer inscharen.
- Maaien en kuilen: extra tijd vanwege gefaseerd maaien/schudden/harken vanwege kuikenstroken of nestenclaves en tijd besteed aan gefaseerd kuilen.
- Overige activiteiten: hier konden de veehouders taken vermelden die niet in bovenstaande lijst geplaatst konden worden, zoals onkruidbestrijding, predatiebeheer, ploegen van maisland, inschatting maken van weidevogels met kuikens, begeleiden van de loonwerker.

- Daarnaast is de extra tijd van de loonwerker ook vermeld in het Excelbestand. Hier gaat het om extra tijd voor bemesting van vaste, drijf of kunstmest. Het gefaseerd maaien/schudden/harken en/of kuilen/persen en andere werkzaamheden zoals het opnieuw inzaaien van een braakstrook.

2.2.2 Beheervergoedingen

Bij alle deelnemers aan de pilot is een overzicht van het beheer opgevraagd. Deze overzichten zijn gebruikt om het totaal areaal beheerland en de mozaïektoeslag te berekenen. Tabel 1 op pagina 5 geeft hiervan per bedrijf een overzicht. Hieronder staan de pakketten die door één of meerdere deelnemers wordt uitgevoerd:

- A01 grasland met rustperiode
 - o a. grasland met rustperiode van 1 april tot 1 juni
 - o b. grasland met rustperiode van 1 april tot 8 juni
 - o c. grasland met rustperiode van 1 april tot 15 juni
 - o d. grasland met rustperiode van 1 april tot 22 juni
 - o l. grasland met rustperiode van 1 mei tot 15 juni, voorweiden
- A03 plasdras
 - o c. plasdras 15 februari tot 15 juni, 5 tot 20 cm
 - o g. plasdras 15 feb tot 15 juni, minstens 5 cm
- A04 legselbeheer
 - o a. legselbeheer op grasland
 - o a7.001 nesten beschermen op grasland
 - o a7.002 strook/rand grasland met rustperiode van 1 april tot 1 juni van minimaal 8 meter breed
 - o c. legselbeheer op bouwland
 - o d. legselbeheer plus 2 weken rustperiode
- A05 kruidenrijk grasland
 - o a. kruidenrijk grasland van 1 april tot 15 juni
 - o b. kruidenrijk grasland van 1 april tot 22 juni
 - o h. kruidenrijke akkerrand 4 indicatorsoorten
- A06 extensief weiden
 - o a. 1 – 1,5 GVE/ ha, 1 mei tot 15 juni
 - o c. 0,15 -0,5 GVE/ ha 1 mei tot 15 oktober
- A07 ruige mest
 - o a. ruige mest
- A08 hoog waterpeil
 - o c. hoog waterpeil, verhoging 40 cm, 15 feb tot 15 jun
 - o d. hoog waterpeil, verhoging 20 cm, 15 mrt tot 15 jun
- A13 botanisch waardevol grasland

Daarnaast zijn in 2021 veel A01 en A03 pakketten verlengd en wordt er middels een z-pakket mestbeperking op grasland toegepast.

Welke pakketten in welk ANLb gebied gebruikt mogen worden en hoe hoog de pakketvergoeding is, wordt bepaald aan de hand van de koppeltabel ANLb (Bij12, 2018) en de door agrarische collectieven opgestelde gebiedsoffertes. De koppeltabel is opgesteld op basis van de Catalogus Groenblauwe Diensten (CGBD). Deze catalogus wordt nationaal en Europees gebruikt als controle- en verificatiedocument (Boerennatuur, 2021). De te beschermen doelsoorten zijn de basis van de beheerpakketten.

Vergoeding van het beheer wordt afhankelijk van het pakket gedaan op basis van arbeidsinspanning (voornamelijk droge dooradering) of opbrengstderving (kVEM) (open akker, weidevogelbeheer). Bij de meeste weidevogelbeheerpakketten wordt gerekend met een extra arbeidsinspanning van één uur per ha. De opbouw van de vergoedingen is te vinden in bijlage M van de Catalogus Groenblauwe Diensten (BIJ12, 2018). De 7 veehouders in dit onderzoek ontvangen via het ANLb een vergoeding op basis van opbrengstderving (kVEM). Plus 1 uur extra arbeidsinspanning per ha per beheerpakket.

3. Resultaten arbeidsinspanning weidevogelbedrijven

Weidevogelboeren leveren meer dan gemiddeld inspanningen voor weidevogels qua arbeidsinzet en oppervlakte beheer op hun bedrijf. Zij hebben een intrinsieke motivatie voor de zorg en het behoud van de weidevogels op hun bedrijf. Onderstaande tabellen geven een beeld van de extra verrichte arbeid per weidevogelboer in de periode van februari tot en met juli 2021.

Tabel 3 De arbeidsinspanning van de weidevogelbedrijven uitgesplitst naar het totaal aantal uren per bedrijf en per ha weidevogelbeheer in de periode februari tot en met juli 2021.

	Totaal bestede tijd in uren februari tot juli	aantal ha in beheer	Totaal bestede tijd in uren per beheerde ha
Bedrijf A	387,1	61,1	6,3
Bedrijf B	111	42,1	2,6
Bedrijf C	21	48,7	0,4
Bedrijf D	66	87,1	0,8
Bedrijf E	188,5	91,7	2,1
Bedrijf F	50,75	32,8	1,6
Bedrijf G	74,55	31,6	2,4
Min. tijd in uren	21	31,6	0,4
Max. tijd in uren	387,1	91,7	6,3
Gem. tijd in uren	128,4	56,4	2,3

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de arbeidsinspanning per bedrijf, die weidevogelboeren maken om de weidevogels optimaal te beschermen en het vereiste beheer daarvoor uit te voeren. Deze uren zijn extra uren boven op de normale arbeidsinspanning van een bedrijf zonder beheer. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat veel weidevogelbedrijven hun reguliere bedrijfsvoering en de daaraan gekoppelde activiteiten grotendeels hebben afgestemd op de weidevogels. Wat opvalt is dat er veel verschil zit tussen de bedrijven. Waar bedrijf C 21 uren extra gemaakt heeft, maakt bedrijf A 387 uren extra. Per beheerde ha is dit een verschil van 5,9 uur. Gemiddeld besteden de weidevogelboeren 128 uur extra boven op de normale werkzaamheden. Dit is gemiddeld 2,3 uur per ha beheerland.

Tabel 4 De arbeidsinspanning in uren per ha weidevogelbeheer in de periode van februari tot en met juli 2021.

	Overleg	Administratie	Vullen en onderhoud plasdras en hoogwaterpeil	Bemesting (in eigen beheer)	Weiden	Maaien (in eigen beheer)	Overige activiteiten (in eigen beheer)	Totaal eigen arbeid	Bemesting (externe arbeid/loonwerk)	Kuilen (externe arbeid/loonwerk)	Overige activiteiten (externe arbeid/loonwerk)	Totaal externe arbeid	Totale arbeidsinspanning
Bedrijf A	0,6	0,2	0,7	1,0	0,5	1,2	0,8	5,0	0,4	0,6	0,2	1,3	6,3
Bedrijf B	0,3	0,0	0,5	0,0	1,3	0,3	0,1	2,4	0,2	0,0	0,0	0,2	2,6
Bedrijf C	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Bedrijf D	0,2	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,1	0,0	0,1	0,8
Bedrijf E	0,2	0,0	0,4	0,1	0,4	0,4	0,4	1,9	0,1	0,0	0,1	0,2	2,1
Bedrijf F	0,3	0,0	0,3	0,0	0,6	0,2	0,2	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5
Bedrijf G	0,4	0,1	0,2	0,0	1,5	0,0	0,1	2,3	0,0	0,0	0,0	0,1	2,4
Minimaal	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Maximaal	0,6	0,2	0,7	1,0	1,5	1,2	0,8	6,0	0,4	0,6	0,2	1,3	7,3
Gemiddeld	0,3	0,0	0,3	0,2	0,6	0,3	0,2	2,0	0,1	0,1	0,0	0,3	2,3

Tabel 4 geeft een uitsplitsing van de verschillende taken weer. Onder het kopje overleg valt overleg met collectief, nazorger en personeel. Verschil in de benodigde tijd voor overleg is hier te relateren aan de complexiteit van het weidevogelmozaïek, de aanwezigheid van vogels (met kuikens) en de weersomstandigheden in het voorjaar (er is dit jaar veel beheer verlengd). Gemiddeld besteden de weidevogelboeren 2 uur meer aan administratie dan veehouders zonder weidevogelbeheer (resp. 0-0,2 uur per beheerde ha).

Tabel 5 De arbeidsinspanning in uren per taak voor periode februari tot en met juli 2021.

	aantal ha in beheer	Overleg	Administratie	Vullen en onderhoud plasdras en hoogwaterpeil	Bemesting (in eigen beheer)	Weiden	Maaien (in eigen beheer)	Overige activiteiten (in eigen beheer)	Totaal eigen arbeid	Bemesting (externe arbeid/loonwerk)	Kuilen (externe arbeid/loonwerk)	Overige activiteiten (externe arbeid/loonwerk)	Totaal externe arbeid	Totale arbeidsinspanning
Bedrijf A	61,1 ha	38,5	10,0	41,5	51,8	33,0	76,4	49,5	300,6	16,5	39,0	15,0	70,5	371,1
Bedrijf B	42,1 ha	11,0	1,0	19,0	1,0	55,0	12,0	4,0	103,0	8,0	0,0	0,0	8,0	111,0
Bedrijf C	48,7 ha	3,0	0,0	4,0	-2,0	4,0	10,0	0,0	19,0	2,0	0,0	0,0	2,0	21,0
Bedrijf D	87,1 ha	21,3	0,0	25,9	11,8	0,0	0,0	1,0	60,0	0,0	6,0	0,0	6,0	66,0
Bedrijf E	91,7 ha	18,0	2,0	37,0	8,0	35,5	34,0	40,0	174,5	7,0	0,0	7,0	14,0	188,5
Bedrijf F	32,8 ha	9,5	1,0	8,8	0,0	18,5	6,0	6,0	49,8	1,0	0,0	0,0	1,0	50,8
Bedrijf G	31,6 ha	12,8	2,0	5,3	0,5	47,5	1,0	3,5	72,6	1,0	1,0	0,0	2,0	74,6
Minimaal		3,0	0,0	4,0	-2,0	0,0	0,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0
Maximaal		38,5	10,0	41,5	51,8	55,0	76,4	49,5	322,6	16,5	39,0	15,0	70,5	393,1
Gemiddeld		16,3	2,3	20,2	10,2	27,6	19,9	14,9	111,3	5,1	6,6	3,1	14,8	126,1

Het volpompen en onderhouden van plasdras en hoogwaterpeil geeft veel extra werk: gemiddeld zijn de veehouders hier zo'n 10-20 uur per plasdraslocatie mee bezig (gem 0,3 uur/ha). Dit is afhankelijk van de ligging en grootte van de plasdras. Bedrijven met één grote of meerdere plasdrassen besteden de meeste tijd aan inrichting en onderhoud.

Bemesting van de percelen levert 1 bedrijf tijd op (-2 uur, bedrijf C), omdat het bedrijf op verscheidene percelen geen mest brengt in de periode februari-juli. Door een complex mozaïek is bedrijf A op 61.1 hectare 52 uur extra bezig met bemesting (drijfmest + ruige stalmest). Daarnaast wordt de loonwerker op dezelfde hectares ook 16 uur ingezet. Deze extra tijd wordt veroorzaakt door de ligging en grootte van de percelen. Er is veel niet-geëgaliseerd greppelland aanwezig op het bedrijf, waardoor machines niet efficiënt kunnen worden ingezet. De gemiddelde extra tijd besteed aan bemesting is 0,2 uur per ha.

Bij beweiding ontstaat extra werk vanwege het plaatsen van tijdelijke afrastering en het creëren van een goed mozaïek. Er wordt veel tijd besteed aan het afrasteren van de weidevogelnesten en kuikenstroken (gemiddeld 0,6 uur/ha). Deze afrastering van stroken en nestenclaves in het land, zorgt ook voor extra werk tijdens het maaien (gemiddeld 0,3 uur/ha).

Het maaien wordt door 6 van de 7 veehouders zelf gedaan. Eén veehouder besteed het maaien uit aan de loonwerker. Door complexe mozaïeken wordt het land niet in één keer gemaaid, maar gefaseerd in kleinere gedeelten. Ook blijven hierbij vaak randen of nestenclaves staan die later alsnog gemaaid worden. Voor het maaien moeten nesten gemarkeerd en afgezet worden. Afhankelijk van het aantal beheerpakketten, de hectares per beheerpakket en het aantal percelen onder beheer op een bedrijf kan de extra tijd oplopen tot 75 uur (1,2 uur/ha, Bedrijf A). Bedrijf G ervaart daarentegen weinig extra werk tijdens het maaien (1 uur). Gemiddeld wordt er 20 uur extra tijd besteed aan maaien (20 min extra tijd per ha beheer).

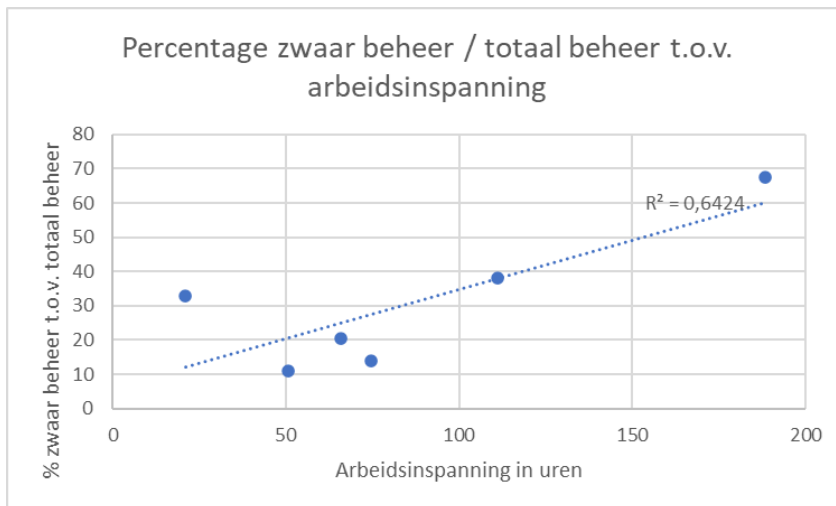
Als laatste worden er ook extra activiteiten uitgevoerd die niet in het verstrekte formulier waren opgenomen. Extra tijd wordt besteed aan predatiebeheer in eigen beheer (bedrijf A: 31 uur), het steken of spuiten van onkruid (Bedrijf E: 40 uur) of het begeleiden van extern personeel.

Als gekeken wordt naar de opbouw van de beheervergoedingen dan wordt bij de meeste pakketten gerekend met een extra arbeidsinspanning van 1 uur per ha per jaar. Voor 2 van de 7 bedrijven is deze vergoeding toereikend. (Tabel 6) Voor de andere deelnemers niet. Met name voor de beheerpakketten met beweiding, hoog waterpeil en plasdras heeft de boer gemiddeld meer tijd nodig voor de uitvoering dan nu is opgenomen in de beheervergoeding. Daarnaast zijn er taken zoals administratie, overleg, bemesting, reguliere beweiding, die betrekking hebben op de complexiteit van het mozaïek en nu niet vergoed worden.

Het aantal geselecteerde bedrijven binnen deze verkenning is een kleine steekproef, waarbij bedrijf A sterk afwijkt van de rest van de bedrijven. Om deze reden is ervoor gekozen om bedrijf A niet mee te nemen in onderstaande grafiek.

Tabel 6 Verschil tussen werkelijke eigen arbeid en de vergoeding uit het ANLb

	Eigen arbeid/ beheerde ha	Vergoeding uit ANLb/ beheerde ha	Verschil
Bedrijf A	6,3	1	5,3
Bedrijf B	2,6	1	1,6
Bedrijf C	0,4	1	-0,6
Bedrijf D	0,8	1	-0,2
Bedrijf E	2,1	1	1,1
Bedrijf F	1,5	1	0,5
Bedrijf G	2,4	1	1,4

Figuur 1 Correlatie tussen % zwaar beheer/totaal beheer en arbeidsinspanning in uren

Het %zwaar beheer (kuikenland) ten opzichte van het totaal beheer heeft een effect op de arbeidsinspanning. Hoe hoger het percentage zwaar beheer hoe hoger de arbeidsinspanning. Bij een hoger aandeel zwaar beheer is er een grotere variatie in maidata en daarmee een hogere arbeidsinspanning. Eén van de bedrijven weet het weidevogelbeheer goed in te passen in zijn reguliere werkzaamheden en heeft hierdoor in verhouding tot het % zwaar beheer een lage arbeidsinspanning.

Bij de 7 bedrijven is er op het eerste oog een grote spreiding in de bestede tijd aan het weidevogelbeheer. Gemiddeld hebben de bedrijven een extra arbeidsinspanning van 2,3 uur per beheerde hectare. Extra arbeid wordt gemaakt voor gefaseerd maaien, beweiding t.b.v. de weidevogel, nestbescherming en onderhoud van hoog waterpeil en plasdras. Variatie tussen de bedrijven wordt verklaard door verschillende factoren, maar één factor springt eruit bij de analyse. Ondanks de kleine steekproef van 7 boeren lijkt er namelijk een duidelijke relatie te zijn tussen het %zwaar beheer (kuikenland) en de arbeidsinspanning van de ondernemer. Hoe hoger het %zwaar beheer hoe hoger de extra arbeidsinspanning van de ondernemer.

4. Economisch effect weidevogelbeheer op bedrijfsvoering

De vergoedingen voor de beheerpakketten voor het weidevogelbeheer zijn gebaseerd op de opbrengstderving per ha. Eventuele effecten die doorwerken naar het bedrijfsniveau zijn hier niet in meegenomen. Naar mate het aandeel zwaar beheer op het bedrijf toeneemt, nemen ook de bedrijfseconomische kosten toe. Uit rantsoenproeven blijkt dat tot ca. 20% van het aandeel gras in het rantsoen, kan bestaan uit beheergras zonder dat dit leidt tot een afname van de melkproductie (Bruinenberg, Geerts, Struik, & Valk, 2006) (Duinkerken, Rimmelink, Valk, Houwelingen, & Hettinga, 2005). Een hoger aandeel beheergras (meer dan 20% in het rantsoen) leidt tot een afname van de melkproductie en bijbehorende economische consequenties van een lagere melkopbrengst of hogere (kracht)voerkosten om de melkproductie op peil te houden. Hogere (kracht)voerkosten en een lagere melkopbrengst werken door in het hele bedrijf omdat deze kosten aan de basis staan van de complete bedrijfsvoering.

Onderstaande tabel geeft het beheer van de 7 geselecteerde weidevogelboeren weer. Op deze bedrijven wordt weidevogelbeheer in 3 tot 9 verschillende beheerpakketten uitgevoerd op minimaal 56% tot maximaal 84% van het areaal. Ten en opzichte van de totale bedrijfsoppervlakte varieert het percentage zwaar beheer van 7% tot 41%, met een gemiddelde van 20%.

Tabel 7 Overzicht van het weidevogelbeheer (in hectares en aantal maatregelen) en het aandeel weidevogelbeheer op de deelnemende bedrijven (%).

	Bedrijfsoppervlakte (ha)	Areaal in beheer (ha)	kuikenland (ha)	pakketten (a)	pakketten voor mozaïek (a)	kuikenland / bedrijfsoppervlakte in ha (%)
Bedrijf A	73	61	14,4	7	3	19,7
Bedrijf B	75	42	16,1	9	4	21,5
Bedrijf C	68	49	16,0	6	3	23,5
Bedrijf D	125	87	17,8	6	3	14,2
Bedrijf E	150	92	61,9	6	4	41,3
Bedrijf F	52	33	3,6	3	1	7,0
Bedrijf G	38	32	4,4	6	3	11,5

De doorwerking van een hoger aandeel zwaar beheer op het bedrijfssaldo is in een aantal scenario's berekend aan de hand van het bedrijfsbegrotingsprogramma rundvee (BBPR). Hiervoor zijn gemiddelde bedrijfseconomische cijfers uit de provincie Fryslân beschikbaar gesteld door Alfa Accountants en Adviseurs. De cijfers zijn ingevoerd in BBPR om zo een standaard bedrijf te creëren waarmee verschillende scenario's doorgerekend zijn. De uitgangspunten zijn:

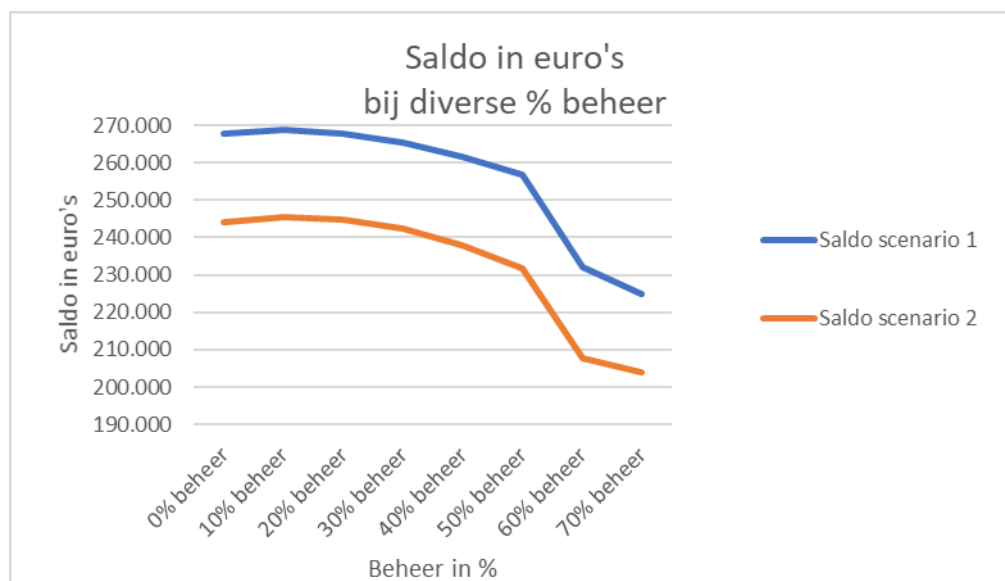
Tabel 8 Uitgangspunten standaardbedrijf gebruikt in BBPR

Uitgangspunten	Aantal/hoeveelheid
Melkkoeien	129
Jongvee per 10 melkkoeien	5.2
Geleverde kg melk/jaar	1.160.973
Kg melk/koe (%vet, %eiwit)	8.992 (4.40%vet, 3.60% eiwit)
Melkproductie per ha	15.675
Fosfaatrechten	6636
Liquiditeitsmarge	€ 8.046
Bedrijfsoppervlakte in ha	74
Waarvan gras (ha)	68
Waarvan mais (ha)	6
Grondsoort	Klei
Beweidingssysteem	B + 7

De volgende scenario's zijn doorgerekend:

- Scenario 1: gelijkblijvend productie per koe (8992 kg/koe/jaar). In stappen van 10% het areaal beheerland vergroten.
- Scenario 2: potentiële productie. In stappen van 10% het areaal beheerland vergroten.

Een scenario voor biologische veehouders kan niet via BBPR uitgewerkt worden, aangezien niet alle cijfers aangepast kunnen worden in het programma (de kunstmestgift kan bijvoorbeeld niet op 0 kg worden gezet). Wel geeft het standaardbedrijf een idee van de impact op de bedrijfseconomie. Op de volgende pagina's wordt de impact van een groter percentage beheer weergegeven op basis van de 2 scenario's.

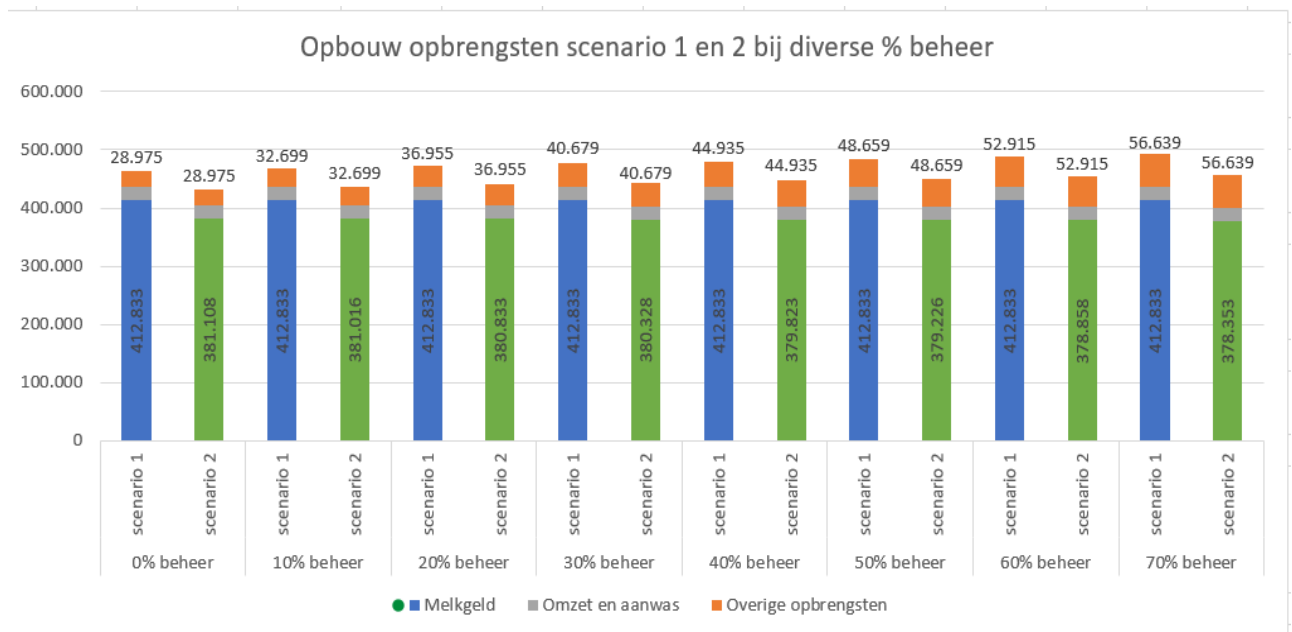
Figuur 2 Saldo in euro's per scenario bij een toenemend % beheer.

Figuur 2 geeft het saldooverloop (opbrengst – toegerekende kosten) in euro’s weer bij verschillende percentages beheer. Er is gekozen voor een saldoberekening omdat hierdoor vaste kosten zoals gebouwen, machines en leningen het beeld vertroebelen. Gemaakte kosten voor weidevogelbeheer vallen onder toegerekende kosten. Kosten die ontstaan door het uitvoeren van werkzaamheden zoals het produceren van melk of het uitvoeren van weidevogelbeheer. Het saldo daalt bij scenario 1 van €267.655 (0% beheer) tot €224.861 (70 % beheer). Een saldodaling van € 42.794 (16%). Het standaardbedrijf in scenario 1 blijft op jaarbasis ruim 1.1 miljoen kg melk leveren, ook naarmate de hoeveelheid zwaar beheer toeneemt. Het verlies in saldo berekent BBPR op 43.000 euro. Tussen de 50% en 60% beheer is er sprake van een vrije val. Dit wordt veroorzaakt doordat de koeien door het vele zwaar beheer niet meer volledig kunnen weiden en de energie uit vers gras uit extra krachtvoer en bijproducten ontvangen om de melkproductie te handhaven.

In scenario 2 is niet vastgehouden aan de liters per koe (potentiële productie). Hierdoor starten de koeien in dit scenario met 8300 kg/jaar. Op bedrijfsniveau een verschil van 100.000 kg ten opzichte van scenario 1. Door het verlies van melkopbrengsten daalt het saldo %. Het totale verlies in saldo bedraagt 40.000 euro (16%). Ook in scenario 2 wordt er steeds meer krachtvoer en bijproducten gevoerd omdat het energie en eiwit uit weidegras en ruwvoer niet toereikend is voor de melkproductie (Figuur 1).

Voor beide scenario’s geldt dat de stijging van de hoeveelheid beheergeld (en totale opbrengsten) niet opweegt tegen de stijging van de voerkosten. Met een verlies aan saldo van 40.000-43.000 euro per jaar tot gevolg. Dit verlies in saldo heeft onderaan de streep ook consequenties voor de liquiditeitspositie. Een gemiddeld bedrijf heeft een liquiditeitsmarge (=marge ná betaling van alle uitgaven, inclusief privé, belastingen en vervangingsinvesteringen) van €8.000 positief. Saldodalingen van deze omvang kunnen dus niet duurzaam worden opgevangen. Dit gaat ten koste van de toekomstbestendigheid van de bedrijven.

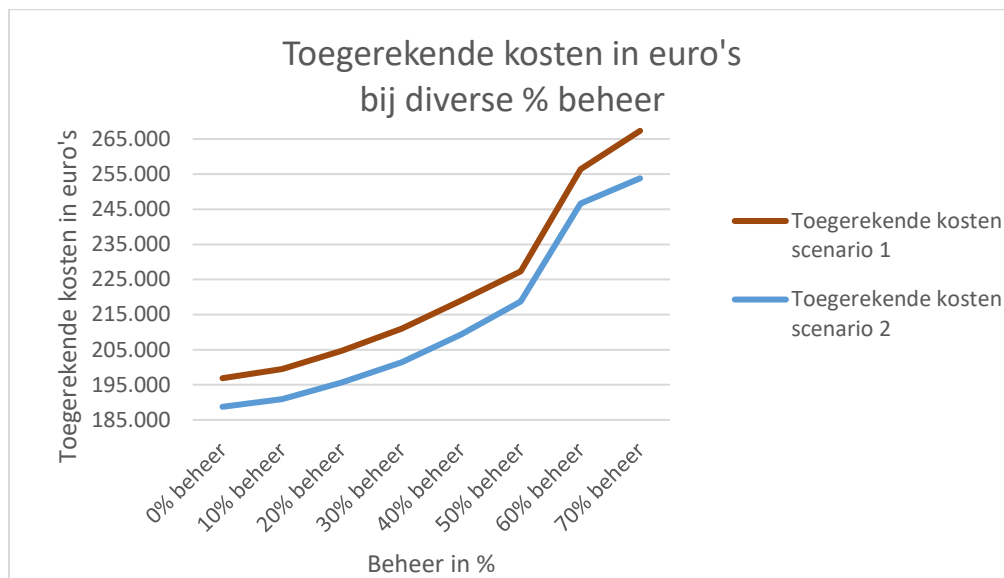

Figuur 3 Opbrengsten in euro's bij diverse % beheer

De opbrengsten in scenario 1 laten een stijging zien tot 70% beheer. Hier wordt vasthouden aan 8.992 kg melk per koe. De opbrengsten voor omzet en aanwas blijven in alle gevallen gelijk (scenario 1 en 2: 22.720 euro) De totale opbrengsten stijgen vanwege de overige opbrengsten (28.975 –

56.639 euro). In BBPR wordt er met een standaard beheervergoeding van 532 euro/ha gerekend. De beheervergoeding is onderdeel van de overige opbrengsten. Naast de beheervergoeding bestaat deze uit de betalingsrechten en vergroeningstoeslag à 28.975 euro. Het standaard bedrijf produceert bij het 2e scenario 100.000 kg minder melk (8.300 kg melk/koe). Hierdoor dalen de totale opbrengsten van het bedrijf. De daling van de melkopbrengsten wordt gecompenseerd door de stijging van de beheervergoeding.

Figuur 3 Toegerekende kosten in euro's bij diverse % beheer

Toegerekende kosten zijn kosten die een direct verband hebben met het uitvoeren van de bedrijfsactiviteiten (in dit rapport, het produceren van melk). Zij veranderen mee met de bedrijfssituatie en het bedrijfsmanagement. Meegenomen kosten zijn: Veevoer, energie, gewasbeschermingsmiddelen, kunstmest, organische meststoffen, overige bemestingskosten, zaad en pootgoed, overige grond- en hulpstoffen, overige product gebonden kosten en loonwerk.

De toegerekende kosten stijgen naarmate het aandeel zwaar beheer hoger wordt. De totale voerkosten stijgen 70.000-80.000 euro (zie tabel 8 en 9 op de volgende blz.). Een stijging van 35% in toegerekende kosten. Dit wordt veroorzaakt door het aankopen van krachtvoer en bijproducten (+64% extra voerkosten). Beheergras bevat minder VEM en RE, welke gecompenseerd moeten worden om de melkproductie in stand te kunnen houden. Aan het rantsoen van de melkkoeien wordt maximaal 30% beheergras toegevoegd. Omdat het areaal vanaf 60% zwaar beheer niet meer toereikend is om met melkvee volledig te kunnen weiden, wordt het verlies VEM en RE uit vers gras gecompenseerd via het krachtvoer en bijproducten.

Onderstaande tabellen laten het effect van verschillende percentages zwaar beheer op het bedrijfssaldo zien in 2 verschillende scenario's). Zoals bij saldo benoemd, start het bedrijf 0% beheer met een inkomen van 45.676 euro. Door de daling van het saldo met 40.000 – 43.000 euro en gelijkblijvende vaste kosten daalt de liquiditeitsmarge tot -/-32.000 à -/-35.000 euro bij 70% beheer.

Tabel 9 Effect van verschillende percentages zwaar beheer op het bedrijfssaldo (scenario 1)

% beheer	Kg melk	Aantal koeien	Melk/ koe	Melk opbrengst en	Overige opbrengst en	Voer kosten	Saldo	Vershil t.o.v. 0%
0%	1.159.973	129	8.992	412.833	28.975	123.331	267.655	
10%	1.159.982	129	8.992	412.833	32.699	127.767	268.718	0%
20%	1.159.981	129	8.992	412.833	36.955	135.074	267.835	0%
30%	1.160.027	129	8.992	412.833	40.679	143.150	265.220	-1%
40%	1.159.984	129	8.992	412.833	44.935	152.821	261.505	-2%
50%	1.160.029	129	8.992	412.833	48.659	166.834	256.920	-4%
60%	1.160.021	129	8.992	412.833	52.915	192.994	232.085	-13%
70%	1.159.983	129	8.992	412.833	56.639	200.895	224.861	-16%

Tabel 10 Effect van verschillende percentages zwaar beheer op het bedrijfssaldo (scenario 2)

%beheer	Kg melk	Aantal koeien	Melk/ koe	Melk opbrengst en	Overige opbrengst en	Voer kosten	Saldo	Vershil t.o.v. 0%
0%	1.070.887	129	8.301	412.833	28.975	114.373	244.071	
10%	1.070.605	129	8.299	381.016	32.699	119.032	245.488	1%
20%	1.070.098	129	8.295	380.833	36.955	125.828	244.871	0%
30%	1.068.660	129	8.284	380.328	40.679	133.433	242.307	-1%
40%	1.067.220	129	8.273	379.823	44.935	143.160	238.099	-2%
50%	1.065.549	129	8.260	379.226	48.659	154.479	231.869	-5%
60%	1.064.480	129	8.252	378.858	52.915	178.652	207.882	-15%
70%	1.063.104	129	8.241	378.353	56.639	187.174	203.901	-16%

Uitkomsten uit gesprekken met boeren en de projectgroep

- Veehouders geven aan dat weidevogelbeheer gevolgen heeft voor de beweiding en maaibeleid op het bedrijf. Er worden vaker kleinere oppervlakten gemaaid om een mozaïek te creëren. Hierdoor daalt de efficiëntie van arbeid en het graslandmanagement. De voedingswaarde en opbrengst van het gewas loopt terug (lagere KVEM-opbrengst) door een latere maaidatum, een lagere bemesting en een groter wordend aandeel aan slechtere grassen zoals gestreepte witbol, zachte dravik en fioringras. Dit geeft wel geschikt voer voor droge koeien, maar heeft bij een hoog aandeel in het bedrijf het nadeel dat er meer voer aangekocht moet worden om de melkproductie op peil te houden.
- Des te ingewikkelder het mozaïek wordt, des te meer tijd zijn de veehouders kwijt aan de in hoofdstuk 3 benoemde werkzaamheden. Echter, dit kun je niet altijd terugzien in het aantal verschillende pakketten en het totale areaal beheerland, omdat op weidevogelbedrijven buiten de pakketten om vaak extra inspanningen worden gedaan om het mozaïek te verbeteren (o.a. weidegang, gefaseerd maaien).
- Eén deelnemer met een groot aandeel kuikenland geeft aan dat hij erover denkt om het aandeel te verlagen vanwege de hoeveelheid extra werk en de beperkte opbrengst die hier tegenover staat.
- De deelnemende collectieven geven aan dat het lastig is om het geld bij de juiste bedrijven (de bedrijven die zich extra inspannen voor weidevogels) te krijgen, omdat het lastig is om de inspanningen van de 'weidevogelboer' te beoordelen aan de hand van objectieve criteria.
- Voor melkveehouders met een klein areaal of een kleine huiskavel welke in verhouding intensief zijn (> ca. 16000 kg melk/ha) is het lastiger om aan de eisen van de mozaïektoeslag te voldoen. Op de beperkte huiskavel is minder ruimte voor "zwaar" beheer. Als dit wel gedaan wordt heeft het een grote impact op de productie van het land en gaat meer kosten voor voeraankoop met zich meebrengen dan een groter bedrijf met meer grond (waar beheergras makkelijker inpasbaar is). Op kleine bedrijven worden pakketten als legselbeheer en hoogwaterpeil toegepast. Als hoogwaterpeil naast plasdras wordt meegenomen in de mozaïektoeslag dan is deze ook voor kleinere bedrijven bereikbaar.

5. Maatregelen ter stimulering van weidevogelboeren

De in het project geselecteerde weidevogelboeren zetten zich op hun bedrijf van februari t/m juli gemiddeld 128 uur extra in (2,3 uur per beheerde ha) voor de weidevogels en hebben een meer dan gemiddeld hoog aandeel zwaar beheer (gem. 20%). Vanuit beleidsmatige ontwikkelingen zoals de Beleidsnota Weidevogels van de provincie Fryslân en het Aanvalsplan Grutto is het streven om toe te werken naar robuuste weidevogelkerngebieden met een hoog aandeel zwaar beheer. In de praktijk komt dit erop neer dat er meer 'weidevogelboeren' nodig zijn, die het weidevogelbeheer volledig afstemmen op de aanwezige weidevogels en het beheer integreren in hun gehele bedrijfsvoering. Uit de praktijk en de berekeningen in BBPR blijkt ook dat de impact op de bedrijfsvoering, zowel technisch als financieel, groter wordt naarmate het aandeel zwaar beheer toeneemt.

Uit rantsoenproeven blijkt dat het mogelijk is om op reguliere melkveebedrijven tot een maximum van ca. 20% van het aandeel intensief gras in het rantsoen te vervangen door beheergras zonder verlies in melkproductie (Bruinenberg, Geerts, Struik, & Valk, 2006) (Duinkerken, Rimmelink, Valk, Houwelingen, & Hettinga, 2005). De impact op de bedrijfsvoering hangt echter samen met andere factoren zoals de totale ruwvoerpositie op het bedrijf, de daaraan gerelateerde grondpositie en de intensiteit van het bedrijf (GVE/ha; melkproductie/ha). Om boeren te stimuleren om het aandeel zwaar beheer op hun bedrijf te verhogen zijn ook extra financiële prikkels nodig.

5.1 Toepassen stimuleringsprincipe

De in het project geselecteerde weidevogelbedrijven worden gekenmerkt door een hoog percentage zwaar weidevogelbeheer, veel verschillende beheerpakketten, een complex mozaïek en een hoog aantal broedparen per ha. Zij leveren op hun bedrijf extra inspanningen ter bevordering van de weidevogelpopulatie en halen daarmee goede resultaten. Weidevogelbedrijven zou je extra willen stimuleren en belonen voor hun inzet en resultaat. Hoe meer je doet/hoe hoger de inspanningen, hoe hoger de vergoeding.

Doordat de kosten onevenredig toenemen naarmate het % zwaar beheer stijgt (figuur 3) zouden de vergoedingen ook hoger moeten zijn naarmate een bedrijf meer zwaar beheer en een complexer mozaïek heeft. Hieronder worden 2 methodes toegelicht welke ingezet kunnen worden ter stimulering van een hoger aandeel weidevogelbeheer in het bedrijf/beloning van extra inspanningen van weidevogelbedrijven. Dit betreft de bestaande mozaïektoeslag en een binnen het project ontwikkelde aanzet tot een specifiekere toeslag gericht op combinatie van % zwaar beheer en complexiteit van het mozaïek.

5.1.1 Toepassen mozaïektoeslag

- De vergoeding voor de beheermaatregelen ten behoeve van weidevogels is gebaseerd op de opbrengstderiving per ha. Bedrijfseconomische effecten en extra inspanningen bij een complex mozaïek worden hierin niet meegenomen. Om die reden is de toeslag mozaïekbeheer ontwikkeld door collectief Ark & Eemland (landelijk toepasbaar). De toeslag mozaïekbeheer is een vergoeding voor de kosten die op bedrijfsniveau gemaakt worden voor

het plannen, inpassen en uitvoeren van het mozaïekbeheer. Dit zijn de extra inspanningen qua arbeid, landbewerkingen en bedrijfseffecten die een deelnemer heeft bij een toenemend aandeel zwaar beheer en een toenemende complexiteit van het mozaïek. Hierbij gaat het om de volgende kosten (SCAN, 2015): Hogere bewerkingskosten (o.a. maaien, kuilen) doordat vaker en op kleinere eenheden bewerkingen uitgevoerd worden.

- Extra opslagkosten van meer voer van verschillende kwaliteit.
- Extra kosten voor het voeren van voer van verschillende kwaliteit.

De mozaïektoeslag kan worden aangevraagd als het bedrijf op tenminste 10% van het beheerde areaal, 2 of meer “zware” beheerpakketten liggen (SCAN, 2015). Het gaat hierbij om de pakketten 1 (grasland met rustperiode), 2 (kuikenvelden), 3 (plasdras), 5 (kruidenrijk grasland) en 6 (extensief beweide grasland). Beheerpakket 4 (legselbeheer) valt niet onder zwaar beheer en wordt om deze reden niet meegenomen binnen de mozaïektoeslag. In de mozaïektoeslag is een staffel verwerkt. Hoe hoger het percentage kuikenland en hoe meer verschillende beheerpakketten des te hoger de (geadviseerde) mozaïektoeslag (Tabel 6). Oftewel hoe complexer het mozaïek hoe hoger de vergoeding. Via de site van BoerenNatuur is een totaaloverzicht van de verschillende pakketten te vinden (Boerennatuur, 2021).

Tabel 6 Opbouw van de toegepaste staffel in de mozaïektoeslag (voor aftrek 20% transactiekosten) (SCAN, 2015)

De geadviseerde staffel is als volgt (in bedragen per hectare kuikenland):

Percentage kuikenland (pakket 1, 2, 3, 5 en 6)	Vergoeding (per hectare) bij 2 pakketten	Vergoeding (per hectare) bij 3 of meer pakketten
10%	€ 200,-	€ 225,-
15%	€ 250,-	€ 275,-
20%	€ 300,-	€ 325,-
25%	€ 325,-	€ 375,-
30% of hoger	€ 350,-	€ 425,-

Voor de betrokken weidevogelboeren in het project zou dit (na aftrek van 20% transactiekosten) neer komen op een extra vergoeding variërend van € 0,- tot € 340,- per ha kuikenland, resulterend in een extra vergoeding van € 0,- tot € 21.000,- per bedrijf (Tabel).

Tabel 7 Extra toeslag weidevogelmozaïek per veehouder (na aftrek van 20% transactiekosten)

	Totaal ha	in beheer (ha)	kuikenland (ha)	kuikenland/ totaal beheer (%)	pakketten voor mozaïek (a)	toeslag weidevogelmozaïek - transactiekosten (€)
Bedrijf A	73	61,1	14,4	23,5	3	€ 3.733,03
Bedrijf B	75	42,1	16,1	38,2	4	€ 5.476,04
Bedrijf C	68	48,7	16,0	32,9	3	€ 5.438,10
Bedrijf D	125	87,1	17,8	20,4	3	€ 4.618,12
Bedrijf E	150	91,7	61,9	67,5	4	€ 21.047,02
Bedrijf F	52	32,8	3,6	11,0	1	€ -
Bedrijf G	38	31,6	4,4	13,9	3	€ 787,43

5.1.2 Toeslag op basis van meerdere bedrijfsfactoren

Het doel van de mozaïektoeslag is om bedrijven die veel inspanningen leveren voor de weidevogels, een complex mozaïek en een hoog aandeel zwaar beheer hebben, te compenseren voor de extra kosten die zij maken. Voor een deel kan dit op basis van de gehanteerde opzet in de mozaïektoeslag aan de hand van het %kuikenland/zwaar beheer. Maar om de mozaïektoeslag bij de juiste boeren terecht te laten komen zouden er extra wegingsfactoren aangekoppeld moeten worden om de complexiteit van het mozaïek beter te kunnen duiden.

Nadeel van de mozaïektoeslag is namelijk dat de toeslag wordt berekend op basis van het percentage kuikenland ten opzichte van het totaal aantal hectares in beheer (ANLb pakketten). Extra inspanningen die een melkveehouder buiten de pakketten om levert ten dienste van de weidevogel en het mozaïek, zoals (weidevogelgericht) beweiden en gefaseerd maaien, worden hiermee niet beloond. Ook wordt de verhouding beheer t.o.v. de totale bedrijfsoppervlakte niet meegenomen in de weging, terwijl dit een belangrijke maat is voor de economische impact op de bedrijfsvoering. Hoe hoger het % zwaar beheer in de bedrijfsvoering hoe lager de economische inpasbaarheid. In de huidige opzet van de toeslag mozaïekbeheer kan dit leiden tot situaties waarin bedrijven met maar een beperkt aandeel beheer in de bedrijfsvoering, toch in aanmerking komen voor de mozaïektoeslag. Ook kan hier door de deelnemers makkelijk opgestuurd worden door het aandeel lichte beheerpakketten zoals legselbeheer te reduceren. Het is daarom eerlijker en beter om bij het toepassen van de mozaïektoeslag als uitgangspunt het aandeel zwaar beheer ten opzichte van de totale bedrijfsoppervlakte te hanteren.

Tabel 11 Kuikenland t.o.v. ha beheerland en totaal aantal ha's

	Totaal ha	in beheer (ha)	kuikenland (ha)	kuikenland / totaal beheer (%)	kuikenland / totaal ha (%)
Bedrijf A	73	61,1	14,3578	23,5	19,7
Bedrijf B	75	42,1	16,106	38,2	21,5
Bedrijf C	68	48,7	15,9944	32,9	23,5
Bedrijf D	125	87,1	17,762	20,4	14,2
Bedrijf E	150	91,7	61,903	67,5	41,3
Bedrijf F	52	32,8	3,6166	11,0	7,0
Bedrijf G	38	31,6	4,3746	13,9	11,5

Om zowel aanvullende maatregelen die boeren buiten de pakketten om binnen hun bedrijf uitvoeren ten dienste van de weidevogel, als het aandeel zwaar beheer t.o.v. de totale bedrijfsoppervlakte mee te nemen, is binnen het project een tweede beloningssystematiek ontwikkeld. In deze beloningssystematiek wordt gewerkt met een instapeis gekoppeld aan een sterrenstelsel (*Basis, **Brons, ***Zilver, ****Goud). Waarbij hoe hoger het percentage zwaar beheer en de inspanningen van de beheerder zijn hoe hoger de mozaïektoeslag uitvalt.

Om voor de basistoeslag in aanmerking te komen moet er aan een aantal criteria voldaan worden. Zo moet het totaal percentage zwaar beheer t.o.v. de totale bedrijfsoppervlakte minimaal 15% zijn, verdeeld over minimaal 4 pakketten. Daarnaast moet de populatiedichtheid hoger zijn dan 75 broedpaar per 100 ha, moeten nesten, liefst door een nazorger van de BFVW, geregistreerd worden, en moet er voldaan worden aan de randvoorwaarden die nodig zijn om weidevogelbeheer succesvol uit te kunnen voeren.

Per categorie nemen de eisen om in aanmerking te komen voor een hogere toeslag toe. De basis hiervoor is het percentage zwaar beheer, maar ook criteria als het percentage dat beweid wordt ter versterking van het weidevogelbeheer en het aantal broedparen per 100 ha spelen een rol. Dit zijn indicatoren die iets zeggen over de complexiteit van het mozaïek. De hoogte van de toeslag is afgeleid van de gehanteerde staffel binnen de bestaande mozaïektoeslag (Tabel 6).

Opzet toeslag op basis van meerdere bedrijfsfactoren

- * Basis (+ €250/ha)
 - Minimaal 15 % zwaar beheer t.o.v. de totale bedrijfsoppervlakte bestaande uit de pakketten grasland met rustperiode (inclusief voorweiden) (1), kuikenvelden (2), (greppel)plasdras (3), kruidenrijk grasland (5) en extensief beweid grasland (6)
 - Minimaal 4 van onderstaande beheerpakketten aanwezig op het bedrijf
 - Kruidenrijk grasland
 - Uitgestelde maaidatum
 - Hoog waterpeil
 - (Greppel)plasdras
 - Voorweiden
 - Extensieve beweiding
 - Er zijn minimaal 75 broedpaar per 100 ha aanwezig
 - Randvoorwaarden goed weidevogelbeheer zijn op orde
 - Voldoende openheid
 - Aaneen geslotenheid beheer
 - Predatiebeheer binnen de wettelijke toegestane kaders
 - Opplussen beheer bij aanwezigheid vogels
 - Nestregistratie en alarmtellingen worden jaarlijks uitgevoerd

- ** Brons (+ €275/ha)
 - Voorwaarden Basis *
 - Weidegang
 - 20-25% zwaar beheer t.o.v. totale bedrijfsoppervlakte of;
 - Weidevogelgericht beweiden op minimaal 10% van de bedrijfsoppervlakte en minimaal 100 broedparen per 100 ha

- *** Zilver (+ €350/ha)
 - Voorwaarden Basis * en Brons **
 - Weidevogelgericht beweiden
 - 25-30% zwaar beheer t.o.v. totale bedrijfsoppervlakte of;
 - Weidevogelgericht beweiden (continue weiden) op minimaal 10% van de oppervlakte en minimaal 100 broedparen per 100 ha.
 - 20% van het zwaar beheer in kruidenrijk grasland

- **** Goud (+ €400/ha)
 - Voorwaarden Basis * , Brons ** en Zilver ***
 - >30% zwaar beheer t.o.v. totale bedrijfsoppervlakte
 - Weidevogelgericht beweiden (beweide oppervlakte van min. 25% bedrijf)
 - Er zijn minimaal 100 weidevogelbroedparen per 100 ha aanwezig
 - Minimaal 5 van onderstaande beheerpakketten aanwezig op het bedrijf
 - Kruidenrijk grasland
 - Uitgestelde maaidatum
 - Hoog waterpeil
 - (Greppel)plasdras
 - Voorweiden
 - Extensieve beweiding

Aanvullend zou er een extra beloning kunnen worden toegepast bij een hoog BTS. Boeren die voldoende kuikens vliegvlug krijgen, ontvangen een extra toeslag per beheerde hectare. Dit stimuleert boeren om gedurende het gehele seizoen inspanningen voor de weidevogel te blijven verrichten omdat het bij het sturen op het resultaat gaat om het vliegvlug krijgen van de weidevogelkuikens. Dit vergt wel een goede monitoring en het vaststellen van de BTS op (deel)gebiedsniveau omdat met name grutto's gedurende de kuikenperiode groter afstanden kunnen afleggen binnen een polder.

De ontwikkelde systematiek is een aanzet van hoe een toeslag op basis van inspanningen en de kwaliteit van het mozaïek opgezet van worden aan de hand van objectieve criteria. Deze methodiek zou getest moeten worden onder en grotere groep boeren om zicht te krijgen of hiermee de complexiteit van het mozaïek en de daaraan gerelateerde arbeidsinspanning van de ondernemer voldoende wordt afgedekt met de extra vergoeding voor het beheer in de vorm van de aangepast mozaïektoeslag.

6. Discussie

De binnen deze verkenning onderzochte weidevogelboeren hebben gemiddeld een extra arbeidsinspanning van 2,3 uur per hectare beheerland. Dit is hoger dan nu via de beheerpakketten wordt vergoed (1 uur per hectare). Door een complex mozaïek, een hoog percentage zwaar beheer en een grote intrinsieke motivatie hebben deze bedrijven een hogere arbeidsinspanning. Ondanks de kleine steekproef is er een duidelijke relatie aangetoond tussen het %zwaar beheer en de arbeidsinspanning van de ondernemer op het gebied van weidevogelbeheer.

Daarnaast neemt bij een toename van het aandeel zwaar beheer de impact op de bedrijfsvoering onevenredig toe met de beheervergoedingen. Uit de doorgerekende scenario's binnen BBPR blijkt ook dat de kosten toenemen naarmate het %beheerland stijgt. Voor bedrijven met een hoog percentage zwaar beheer is een reële compensatie nodig om de bedrijfseconomische effecten bij hoge percentages zwaar beheer te compenseren. Door middel van het ontwikkelde 4 sterren beloningssysteem kan hier in de additionele beloning via een toeslag op bedrijfsniveau onderscheidt in gemaakt worden.

Voor biologische bedrijven is de impact van veel zwaar beheer op de bedrijfsvoering groter omdat zij te maken hebben met hogere KVEM-prijzen. Biologische aankoop van eiwitrijke (bij)producten is ook fors duurder. Hier zou in de opbouw van de vergoedingssystematiek rekening mee gehouden kunnen worden door het toevoegen van een DVE-toeslag. Dit zou nader verkend moeten worden.

Boeren zouden aanvullend beloond kunnen worden op basis van het succes (BTS). Bij een BTS hoger dan 70% is er een extra toeslag per ha. Dit stimuleert boeren om extra inspanningen te leveren om kuikens vliegvlug te krijgen. Met name in de cruciale fase begin juni vraagt dit extra inspanningen van de boer (uitstellen maaidata, goed mozaïekbeheer, etc.).

Oude cultuurgraslanden (greppelland) vergen extra bewerkingskosten. Voor veel boeren is dit de reden geweest voor het egaliseren van oud greppelland. Om dit te voorkomen zouden boeren een vergoeding moeten krijgen voor het behouden en beheer van oud greppelland. Dit is zowel vanuit weidevogel- als cultuurhistorisch perspectief relevant.

Weidevogelbeheer is maatwerk. Zorg ervoor dat er voldoende flexibiliteit in de pakketten wordt ingebouwd zodat gedurende het weidevogelseizoen ingespeeld kan worden op de actuele situatie. Waar zitten de hoogste concentraties weidevogels en waar zitten de kuikens. Dit kan door middel van het inzetten van kuikenvelden met flexibele ingangsdata. Maar ook beweidingspakketten zouden hier beter op ingericht kunnen worden. Beweiding is een goed sturingsmechanisme in het optimaliseren van het weidevogel mozaïek gedurende het seizoen. Nadeel van deze flexibiliteit is dat deze niet altijd goed te vangen is in een mozaïektoeslag. Een boer levert extra inspanningen door middel van het aanpassen van het beweidingssysteem welke niet meegenomen worden. Deze zitten nu wel opgenomen in de aanzet voor een nieuwe insteek van de mozaïektoeslag op basis van meerdere bedrijfsfactoren. Deze systematiek zou in de praktijk getest moeten worden door de collectieven.

Voor de doorrekening van bedrijfseconomische effecten is gebruik gemaakt van BBPR. Nadeel van BBPR is dat deze niet meer volledig actueel is, met één pakket met een vaste beheervergoeding werkt van €532/ha, en dat het model geen rekening houdt met een biologische bedrijfsvoering. BBPR geeft daarmee alleen een grove een indicatie van het effect van een toename in het %beheerland. Voor het doorrekenen van bedrijfseconomische effecten van het %weidevogelbeheer op het bedrijf is

het van belang dat de bestaande programma's worden ge-update, of dat er een nieuwe gebruiksvriendelijke tool wordt ontwikkeld welke collectieven in de praktijk toe kunnen passen.

De resultaten van weidevogelboeren zijn gemodelleerd met BBPR en afgezet tegen gemiddelde economische resultaten in de provincie. Dit geeft richting aan de discussie. Weidevogelboeren hebben hun bedrijfsvoering individueel afgestemd op de weidevogels, in hún situatie.

7. Conclusies

- Bij een toename van het aandeel zwaar beheer nemen ook de kosten in de bedrijfsvoering toe. In situaties met een aandeel zwaar beheer >20% dekt de beheervergoeding niet meer het verlies aan saldo.
- Het saldo op bedrijven met veel (70%) weidevogelbeheer is 40.000 à 43.000 euro lager dan zonder beheer volgens de analyse in BBPR. Dit kan gemiddeld genomen niet worden opgebracht vanuit de liquiditeitsmarge. Weidevogelboeren kunnen dat dus niet duurzaam volhouden.
- De uitvoering van een weidevogelbeheerpakket kost gemiddeld 1.3 uur extra per hectare beheerland dan vergoed wordt in de beheervergoeding.
- Hoe groter het aandeel zwaar beheer en hoe complexer het mozaïek van beheerpakketten, hoe meer extra tijd de uitvoering van het beheer de ondernemer kost.
- Arbeidsintensieve maatregelen zoals weidevogelgericht weiden en gefaseerd maaien in ruimte en tijd op graslanden met hoge dichtheden weidevogels kunnen nu niet worden beloond, want de benodigde flexibiliteit voor deze maatregelen passen niet in de huidige systematiek van beheerpakketten.
- Een beloningssysteem dat rekening houdt met al het weidevogelgerichte beheer in relatie tot het bedrijfsareaal zorgt voor een evenredigere beloning van de geleverde arbeidsinspanning van deze weidevogelboeren.
- Oud cultuurgrasland oftewel greppelland vergt extra bewerkingskosten en vraagt daardoor om een grotere arbeidsinspanning.

8. Aanbevelingen

- Beloon boeren op basis van de complexiteit van het mozaïek, het hoge percentage zwaar beheer in relatie tot het bedrijfsareaal en hun grote intrinsieke motivatie. Een eerste aanzet voor een 4*-systeem is hiervoor uitgewerkt.
- Houdt in de vergoedingssystematiek ook rekening met de meerkosten voor biologische melkveehouders en zoek uit wat de extra kosten zijn hiervan.
- Het is van belang om bedrijfseconomische effecten goed inzichtelijk te kunnen maken voor bedrijven die op hun bedrijf (meer) weidevogelbeheer willen gaan toepassen. Hiervoor moeten bestaande tools geactualiseerd worden, of een nieuwe tool ontwikkeld worden.
- Het weidevogelbeheer draait om kuikenoverleving: zoek naar een manier om een hoge BTS te kunnen belonen zodat boeren extra gemotiveerd worden om de kuikens vliegvlug te krijgen. Houd daarbij rekening met de relatie tussen de voorkomende weidevogels in de polder en op het bedrijf.
- Door flexibele ingangsdata mogelijk te maken in de beheerpakketten kunnen de boeren meer maatwerk leveren voor de bescherming van weidevogels.
- Beloon het behoud van oud cultuurgrasland of greppelland met hogere bewerkingskosten.
- Werk de 4*beloningssystematiek verder uit op basis van de relevante bedrijfsfactoren en ga dit in de praktijk testen.
- Om op individueel niveau inzicht te krijgen in de effecten van weidevogelbeheer zouden de praktijkbedrijven economisch moeten worden doorgelicht.

Bibliografie

- Accon avm. (2015). *Inpassing weidevogelbeheer op melkveebedrijven. Op naar 10.000 grutto broedparen in 2020*. Accon avm.
- BFVWW, It Fryske Gea, Kollektivenberied Fryslân, Natuurmonumenten, Sovon, Staatsbosbeheer. (2021). *Weidevogels in Fryslân, jaarbericht 2021*. Fryslân. Opgehaald van <https://indd.adobe.com/view/fb09b3c6-7625-458c-b929-3e8fa07942bc>
- BIJ12. (2015). *Nederlandse catalogus groenblauwe diensten*. Opgehaald van update 2018: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2018/11/Hoofddocument-Catalogus-Groenblauwe-diensten-versie-EU-26-oktober-2018.pdf>
- Bij12. (2018). Opgehaald van https://www.bij12.nl/assets/Koppeltabel-2018-versie-16-juni_nationaal.pdf
- BIJ12. (2018). *BIJLAGE M Onderbouwing vergoedingsdifferentiatie gebruiksbepalingen*. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/10/Catalogus-Groenblauwe-diensten-9-Bijlage-M-Onderbouwing-vergoedingsdifferentiatie-gebruiksbepalingen-20-09-2017.pdf>
- Boerennatuur. (2016). *Toelichting beheerpakketten en adviestarieven ANLb*. Opgehaald van <https://docplayer.nl/111494000-Toelichting-beheerpakketten-en-adviestarieven-anlb.html>
- Boerennatuur. (2021, 10 1). *Overzicht beheerpakketten agrarisch natuur en landschapsbeheer, beheerjaar 2021*.
- Bruinenberg, M., Geerts, R., Struik, P., & Valk, H. (2006). *Dairy cow performance on silage from semi-natural grassland*. Wageningen: NJAS Vol. 54 No. 1 .
- Duinkerken, G. v., Rummelink, G., Valk, H., Houwelingen, K. v., & Hettinga, K. (2005). *Beheersgras als voeder voor melkgevende koeien*. Wageningen: Animal sciences group .
- SCAN. (2015, juni 11). *Toelichting toeslag mozaïekbeheer open grasland*.

Bijlage 1

Beslisboom welke is gehanteerd voor de selectie van de 7 deelnemende bedrijven.

